

شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

ادله اثبات در امور کیفری

مواد: ۲۱۶ - ۱۶۰

زیر نظر آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی

نویسندگان:

حجت الله فتاحی

استادیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

محمد حسینی

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

سرشناسه : فتحی، حجت الله، ۱۳۴۶-

عنوان قرارداد: ایران. قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور : شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ : ادله اثبات در امور کیفری (مواد ۱۶۰-۲۱۶) / نویسندگان

حجت الله فتحی، محمد حسنی؛ زیر نظر سید محمود هاشمی شاهرودی

مشخصات نشر : قم : مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، ۱۳۹۸ .

مشخصات ظاهری : ۶۵۲ ص.

شابک : 978-600-279-088-0

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : حقوق جزا--ایران--تفسیر و استنباط

موضوع : حقوق جزا (فقه)--تفسیر و استنباط

موضوع : ادله اثبات دعوی--ایران

موضوع : حقوق جزا--ایران

شناسه افزوده : حسنی، محمد، ۱۳۴۰-

شناسه افزوده : هاشمی شاهرودی، سید محمود، ۱۳۲۷-۱۳۹۷ . ناظر

شناسه افزوده : مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)

رده بندی کنگره : ۱۳۹۸ ۴ش ۲الف / ۳۸۰۰ KMH

رده بندی دیویی : ۳۴۵ / ۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۰۹۵۱۷

وضعیت رکورد : فیا

شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

ادله اثبات در امور کیفری

زیر نظر آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی

تألیف : حجت الله فتحی - محمد حسنی

ویراستار : واحد آماده سازی گروه فقه جزا

ناشر : مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی

نوبت چاپ : اول

تاریخ : ۱۳۹۹

تیراژ : ۵۰۰

چاپخانه : نینوا

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

قم، انتهای خیابان انقلاب، بالاتر از گلزار شهداء، مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی

تلفن : ۳۷۷۴۹۹۹۹ ص پ : ۳۷۱۸۵ / ۵۵۹

فروشگاه و نمایشگاه دائمی : قم، خیابان معلم، میدان روح الله، نبش کوچه ۱۳، جنب بیت حضرت امام (ره)

تلفن : ۳۷۷۴۵۶۰۸ ص پ : ۳۷۱۸۵ / ۳۷۹۶

فهرست مطالب

۲۷	 اشاره
۲۹	 پیشگفتار
۳۳	 ادله اثبات در امور کیفری
۳۳	 مقدمه
۳۵	 کلیات
۳۵	 ۱. تعریف ادله اثبات
۳۶	 ۲. اهمیت ادله اثبات
۳۶	 ۳. سیاست کیفری اسلام در ادله اثبات
۳۸	 ۴. نظام های مطرح در ادله اثبات
۳۸	 ۱- ۴. نظام دلایل قانونی
۳۹	 ۲- ۴. نظام دلایل معنوی
۳۹	 ۳- ۴. نظام مختلط
۴۰	 ۴- ۴. نظام اسلامی
۴۱	 ۵. وظیفه اثبات و تحصیل دلیل

۴۲ ۶. تحصیل غیر قانونی دلیل

۴۸ ۷. توضیح درج مباحث ادله اثبات در کلیات قانون مجازات

۵۱ فصل اول - مواد عمومی

۵۲ ماده ۱۶۰: ادله اثبات جرم

۵۲ ۱. پیشینه قانون گذاری

۵۳ ۲. تعریف دلیل و شمول آن بر امر عدمی

۵۷ ۳. قلمرو اثباتی هر یک از این ادله

۵۸ ۴. حصری بودن ادله اثبات

۵۹ ماده ۱۶۱: موضوعیت ادله

۵۹ ۱. پیشینه قانون گذاری

۵۹ ۲. منظور از ادله شرعی

۶۰ ۳. موضوعیت یا طریقت ادله

۶۲ ۴. حاکم بودن علم قاضی بر سایر ادله

۶۴ ۵. عدم اختصاص مفاد ماده به بینة و اقرار

۶۵ ماده ۱۶۲: اماره قضایی

۶۵ ۱. پیشینه قانون گذاری

۶۵ ۲. تبیین مفاد ماده

۶۵ ۱-۲. ادله دارای موضوعیت

۶۶ ۲-۲. نبود شرایط شرعی و قانونی ادله

۶۷ ۲-۳. اماره قانونی و قضایی

۷۰ ماده ۱۶۳: کشف بطلان دلیل مثبت جرم بعد از اجرای حکم و مسئولیت مسببان

۷۰ ۱. پیشینه قانون گذاری

۷۰ ۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن

۷۱	۱- ۲. دلیل اثبات کننده جرم.
۷۲	۲- ۲. ابطال دلیل.
۷۲	۲- ۳. مبنای مسئولیت متلف.
۷۷	فصل دوم: اقرار
۷۷	ماده ۱۶۴: تعریف اقرار
۷۷	۱. پیشینه قانون گذاری
۷۸	۲. ماهیت اقرار
۸۰	۳. مستند حجیت اقرار
۸۰	۱- ۳. کتاب
۸۷	۲- ۳. سیره عقلاء
۸۸	۳- ۳. سنت
۸۹	۴- ۳. اجماع
۸۹	۴. انواع اقرار
۸۹	۱- ۴. اقرار ساده
۸۹	۲- ۴. اقرار مقید
۹۲	۳- ۴. اقرار منجز
۹۳	۴- ۴. اقرار معلق و مشروط
۹۴	۵- ۴. اقرار در دادگاه
۹۵	۶- ۴. اقرار در خارج از دادگاه
۹۶	۵. اقرار نزد حاکم
۹۶	۱- ۵. پیشینه قانون گذاری
۱۰۰	۲- ۵. مقصود از قاضی محکمه
۱۰۲	۳- ۵. مستندات فقهی اقرار نزد حاکم

- دیدگاه اول: لزوم اقامه اقرار نزد حاکم ۱۰۲
- دیدگاه دوم: عدم لزوم اقامه اقرار نزد حاکم ۱۰۶
- ماده ۱۶۵: اظهارات وکیل علیه موکل ۱۱۴
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۱۴
۲. اقرار وکیل علیه موکل ۱۱۶
۳. اقرار نماینده قانونی اشخاص حقوقی علیه آنها ۱۱۷
۴. اقرار ولی و قیم علیه مولی علیه ۱۱۷
- ماده ۱۱۶: شرایط اقرار ۱۲۰
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۲۰
۲. شرایط اقرار ۱۲۰
- ۱- ۲. لفظ بودن یا مکتوب بودن ۱۲۱
- ۲- ۲. روشن و بدون ابهام بودن ۱۲۴
- ۳- ۲. وحدت موضوع در اقرار ۱۲۵
- ۴- ۲. جزمی بودن اقرار ۱۲۷
- ماده ۱۶۷: منجز بودن اقرار ۱۲۸
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۲۸
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۱۲۸
- ماده ۱۶۸: شرایط اقرار کننده ۱۳۱
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۳۱
۲. شرایط اقرار کننده ۱۳۱
- یکم: بلوغ ۱۳۲
- دوم: عقل ۱۳۴
- سوم: اختیار ۱۳۶

۱۴۱	ادعای اکراه از سوی مقر
۱۴۵	چهارم: قصد
۱۴۶	پنجم: رشد کیفی
۱۴۹	۳. لزوم وجود و احراز شرایط در حین اقرار
۱۵۱	ماده ۱۶۹: اقرار تحت اکراه و شکنجه
۱۵۱	۱. پیشینه قانون گذاری
۱۵۲	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن
۱۵۶	ماده ۱۷۰: اقرار سفیه
۱۵۶	۱. پیشینه قانون گذاری
۱۵۶	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن
۱۵۹	ماده ۱۷۱: موضوعیت اقرار
۱۵۹	۱. پیشینه قانون گذاری
۱۵۹	۲. تبیین مفاد ماده
۱۶۳	ماده ۱۷۲: نصاب اقرار
۱۶۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۱۶۴	۲. تبیین مفاد ماده
۱۶۶	۳. مستندات فقهی
۱۶۶	گروه اول: جرائمی که با یک بار اقرار اثبات می شود
۱۶۶	الف. جرائم موجب قصاص و دیه
۱۶۷	ب. جرائم موجب تعزیر
۱۶۸	ج. حدود سب النبی، محاربه، افساد فی الارض، بغی
۱۷۰	گروه دوم: جرائمی که با دو بار اقرار اثبات می شود
۱۷۱	الف. قوادی
۱۷۲	ب. شرب خمر

- ج. قذف ۱۷۳
- د. سرقت ۱۷۳
- گروه سوم: جرائمی که با چهار بار اقرار اثبات می شود ۱۷۴
- الف. حد زنا ۱۷۵
- ب. حد لواط و تفخیز ۱۷۶
- ج. حد مساحقه ۱۷۷
۴. شرح تبصره ۱ (اثبات جنبه غیر کیفری کلیه جرائم با اقرار) ۱۷۸
۵. شرح تبصره ۲ (تعدد اقرار در جلسه واحد) ۱۷۹
- ۱- ۵. شرح مفاد این تبصره و سیر قانون گذاری آن ۱۷۹
- ۲- ۵. دیدگاه های فقهی در خصوص تعدد جلسات در اقرار ۱۸۰
- دیدگاه اول: عدم اشتراط تعدد جلسات ۱۸۰
- دیدگاه دوم: اشتراط تعدد جلسات ۱۸۲
- دیدگاه سوم: توقف ۱۸۴
- دیدگاه چهارم: احتیاط ۱۸۵
- ماده ۱۷۳: انکار بعد از اقرار ۱۸۶
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۸۶
۲. تبیین مفاد ماده ۱۸۷
- ۱- ۲. گستره شمول انکار بعد از اقرار ۱۸۷
- ۲- ۲. جریان قاعده در همه مراحل حتی در مرحله اجراء ۱۸۹
- ۳- ۲. مجازات جایگزین در صورت سقوط حد قتل و رجم ۱۹۰
- بند اول: مجازات جایگزین در خصوص دو حد زنا و لواط ۱۹۰
- بند دوم: مجازات جایگزین در سایر حدود ۱۹۲
- ۴- ۲. علم قاضی به کذب بودن انکار بعد از اقرار در زنا مستوجب رجم ۱۹۳
۳. مستندات فقهی بحث انکار بعد از اقرار ۱۹۴

۱۹۵	دیدگاه اول: سقوط همه حدود
۱۹۶	دیدگاه دوم: سقوط رجم
۱۹۸	دیدگاه سوم: سقوط رجم و حد قتل
۲۰۱	۱-۳. انکار بعد از اقرار در سرقت
۲۰۲	۱-۱-۳. قول به سقوط حد قطع
۲۰۵	۲-۱-۳. قول به عدم سقوط حد قطع
۲۰۶	۳-۱-۳. قول به تخییر امام بین عفو و اجرای قطع
۲۰۷	۴. تکمله
۲۰۷	۱-۴. اقرار به امر غیر ممکن
۲۰۸	۲-۴. تعارض اقرار
۲۱۳	فصل سوم: شهادت
۲۱۳	ماده ۱۷۴: تعریف شهادت
۲۱۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۲۱۴	۲. تعریف شهادت
۲۱۴	۱-۲. معنای شهادت در لغت
۲۱۵	۲-۲. معنای شهادت در اصطلاح فقه و حقوق
۲۱۵	۱-۲-۲: تعریف شهادت در حقوق
۲۱۶	۲-۲-۲: تعریف شهادت در فقه
۲۳۱	۳. ویژگی های تعریف مقنن
۲۲۱	۱-۳. خبر بودن شهادت
۲۲۱	۲-۳. جزئی بودن
۲۲۲	۳-۳. از طرفین دعوا نبودن شاهد
۲۲۲	۴-۳. تعمیم در موضوع شهادت

۴. نکته ها ۲۲۲
- ماده ۱۷۵: شهادت شرعی ۲۲۵
۱. پیشینه قانون گذاری ۲۲۵
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۲۲۵
- ۱-۲. مقصود از شهادت شرعی ۲۲۵
- ۲-۲. ارزیابی ارزش اثباتی شهادت ۲۲۷
- ۲-۳. موضوعیت یا طریقت شهادت ۲۲۸
- ماده ۱۷۶: فقدان شرایط شهادت شرعی ۲۳۰
۱. پیشینه قانون گذاری ۲۳۰
۲. تبیین مفاد ماده ۲۳۱
- ماده ۱۷۷: مباحث کلی در شرایط شاهد ۲۳۳
۱. پیشینه قانون گذاری ۲۳۴
۲. تعداد شرایط شاهد در متون فقهی ۲۳۵
۳. شرایط شاهد در زمان تحمل و ادای شهادت ۲۳۹
- ۱-۳. وجود شرایط در زمان تحمل و ادای شهادت ۲۴۰
- اول: عاقل بودن شاهد ۲۴۱
- دوم: شهادت بر طلاق ۲۴۱
- ۲-۳. استمرار عدالت و اسلام (ایمان) تا صدور حکم ۲۴۲
- ۳-۳. پیشنهاد ۲۴۷
- شرط اول: بلوغ ۲۴۷
۱. پیشینه قانون گذاری ۲۴۷
۲. مقتضای اصل در قبول شهادت غیر بالغ ۲۴۸
۳. شهادت نابالغ غیر ممیز ۲۵۰
۴. شهادت نابالغ ممیز ۲۵۰

۲۵۱	۴-۱. شهادت نابالغ ممیز در غیر جنایت
۲۵۴	۴-۲. شهادت نابالغ ممیز در جنایت
۲۶۳	۵. شرایط شهادت نابالغ ممیز
۲۶۴	۵-۱. ده ساله و بالاتر بودن ممیز
۲۶۵	۵-۲. متفرق نشدن شهود و عدم رجوع به خانه
۲۶۶	۵-۳. اعتبار کلام نخست کودک
۲۶۶	۵-۴. فقدان شاهد بالغ
۲۶۸	۵-۵. طفل بودن مشهود علیه
۲۷۰	۵-۶. مباح بودن اجتماع
۲۷۰	۶. میزان اعتبار شهادت نابالغ ممیز
۲۷۲	شرط دوم: عقل
۲۷۲	۱. پیشینه قانون گذاری
۲۷۲	۲. تبیین مفاد شرط عقل
۲۷۳	شرط سوم: ایمان
۲۷۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۲۷۴	۲. تبیین مفاد شرط ایمان
۲۷۹	۳. شهادت اهل کتاب
۲۸۲	۴. پیشنهاد
۲۸۲	شرط چهارم: عدالت
۲۸۲	شرط پنجم: طهارت مولد
۲۸۲	۱. پیشینه قانون گذاری
۲۸۲	۲. مفهوم طهارت مولد
۲۸۴	۳. اعتبار شرط طهارت مولد
۲۸۷	۴. شرطیت یا مانعیت

۵. پیشنهاد ۲۸۹
- شرط ششم: ذینفع نبودن در موضوع ۲۹۰
۱. پیشینه قانون گذاری ۲۹۰
۲. مستند فقهی ۲۹۰
۳. فلسفه اعتبار شرط ذینفع نبودن شاهد ۲۹۲
۴. مفهوم و مصادیق شرط ذینفع نبودن ۲۹۴
- ۱-۴. شهادت شریک ۲۹۶
- ۲-۴. شهادت وارث بر جراحات مورث خود ۲۹۷
- ۳-۴. شهادت عاقله در جرح شهود ۲۹۸
- شرط هفتم: نداشتن خصومت با طرفین یا یکی از آنها ۲۹۸
۱. پیشینه قانون گذاری ۲۹۸
۲. مفهوم خصومت ۲۹۸
۳. دشمنی شاهد با مشهود علیه ۳۰۱
۴. دلیل اعتبار شرط عدم خصومت ۳۰۳
- شرط هشتم: عدم اشتغال به تکدی ۳۰۶
۱. پیشینه قانون گذاری ۳۰۶
۲. مستندات فقهی ۳۰۶
۳. مفهوم سائل ۳۰۷
۴. فلسفه اعتبار این شرط ۳۰۹
- شرط نهم: ولگرد نبودن ۳۱۱
- شرح تبصره ۱ ماده ۱۷۷: احراز شرایط شاهد ۳۱۱
۱. پیشینه قانون گذاری ۳۱۱
۲. تکلیف قاضی در احراز شرایط شاهد ۳۱۲
- دیدگاه نخست ۳۱۴

۳۱۶	دیدگاه دوم.....
۳۱۹	۳. راه های احراز شرایط شاهد.....
۳۲۰	۴. احراز عدالت.....
۳۲۰	۴-۱. ضرورت احراز عدالت و عدم کفایت اسلام شاهد.....
۳۲۱	دیدگاه نخست.....
۳۲۴	دیدگاه دوم.....
۳۳۰	۴-۲. مستند شهود ترکیه در اثبات عدالت شاهد.....
۳۳۱	۴-۳. نصاب شهود در احراز عدالت.....
۳۳۱	۴-۴. تصدیق عدالت شاهد توسط مشهودعلیه.....
۳۳۲	دیدگاه اول: کفایت تصدیق عدالت از سوی «مشهودعلیه».....
۳۳۴	دیدگاه دوم: عدم کفایت تصدیق شاهد از سوی مشهودعلیه.....
۳۳۹	ماده ۱۷۸: شهادت مجنون ادواری در حال افاقه.....
۳۳۹	۱. پیشینه قانون گذاری.....
۳۳۹	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.....
۳۴۳	ماده ۱۷۹: بلوغ در زمان ادای شهادت.....
۳۴۳	۱. پیشینه قانون گذاری.....
۳۴۴	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.....
۳۴۶	ماده ۱۸۰: شهادت اشخاص فراموشکار.....
۳۴۶	۱. پیشینه قانون گذاری.....
۳۴۶	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.....
۳۴۹	ماده ۱۸۱: عدالت شاهد.....
۳۴۹	۱. پیشینه قانون گذاری.....
۳۵۰	۲. ضرورت شرط عدالت.....
۳۵۳	۳. مفهوم عدالت.....

۴. نشانه های عدالت ۳۵۸
۵. ملاك معصيت ۳۶۰
۶. اعتبار شهادت تائب ۳۶۲
۷. توبه شاهد فاسق با انگیزه قبول شهادت ۳۶۵
۸. توبه قاذف ۳۶۷
- ماده ۱۸۲: شرایط شهادت: وحدت موضوع شهادت و اتحاد مفاد شهادت شهود ۳۷۵
۱. پیشینه قانون گذاری ۳۷۵
۲. ملاك وحدت ۳۷۶
۳. بیان خصوصیات وقایع توسط شاهد ۳۷۸
- ۱- ۳. خصوصیات مؤثر ۳۷۸
- ۲- ۳. لزوم بیان خصوصیات ۳۸۰
۴. اختلاف شهود در مفاد شهادت ۳۸۴
- ۱- ۴. اختلاف شهود در زنای اکراهی ۳۸۵
- ۱- ۴. اثبات یا عدم اثبات حد زنا ۳۸۵
- ۲- ۴. تحقق قذف ۳۸۹
- ۲- ۴. اختلاف شهود در نوع جنایت ۳۹۱
- ۳- ۴. اختلاف شهود در شهادت بر شرب مسکر ۳۹۸
- ماده ۱۸۳: شرایط شهادت: علم شاهد و مستند آن ۴۰۳
۱. پیشینه قانون گذاری ۴۰۳
۲. لزوم علم شاهد ۴۰۳
۳. مفهوم علم شاهد ۴۰۶
۴. مستند بودن شهادت به حس ۴۰۷
۵. تسامع، استفاضه، شیع ۴۰۹
- ماده ۱۸۴: شرایط شهادت: ابزار ادای شهادت ۴۱۳

۴۱۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۱۳	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن
۴۱۷	ماده ۱۸۵: تعارض شهادت ها
۴۱۷	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۱۷	۲. تبیین مفاد ماده
۴۱۸	۳. مستندات فقهی
۴۱۸	یکم: تعارض دو بینه در سرقت
۴۲۰	دوم: تعارض دو بینه در قتل
۴۲۳	ماده ۱۸۶: شهادت غیر حضوری
۴۲۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۲۳	۲. تبیین مفاد ماده
۴۲۴	۳. مستندات فقهی
۴۲۶	ماده ۱۸۷: بی اعتباری شهادت شرعی در صورت علم قاضی به خلاف مفاد آن
۴۲۶	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۲۶	۲. تبیین مفاد ماده
۴۲۷	۳. مستندات فقهی
۴۲۹	ماده ۱۸۸: شهادت بر شهادت شرعی
۴۲۹	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۳۰	۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن
۴۳۰	۱- ۲. مقصود از شهادت بر شهادت
۴۳۲	۲- ۲. شرایط جریان شهادت بر شهادت
۴۳۲	شرط اول: مرگ شاهد اصلی
۴۳۳	شرط دوم: تعذر حضور شاهد اصلی
۴۳۴	۳- ۲. شرایط شاهد در شهادت بر شهادت

۴۳۵. ۲-۴. مسموع نبودن شهادت بر شهادت فرع.
- ماده ۱۸۹: عدم اثبات جرائم موجب حد و تعزیر با شهادت بر شهادت و اثبات قصاص و دیه و ضمان مالی با آن. ۴۳۷.
۴۳۷. ۱. پیشینه قانون گذاری.
۴۳۸. ۲. تبیین مفاد ماده.
۴۳۸. ۳. گستره اعتبار شهادت بر شهادت.
۴۳۸. ۱-۳. عدم پذیرش شهادت بر شهادت در حدود و تعزیرات.
۴۴۱. ۲-۳. پذیرش در غیر حدود و تعزیرات.
- ماده ۱۹۰: انکار شاهد اصلی پس از اقامه شهادت شهود فرعی. ۴۴۲.
۴۴۲. ۱. پیشینه قانون گذاری.
۴۴۲. ۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.
۴۴۳. ۱-۲. انکار شاهد اصلی پیش از صدور رأی.
۴۴۴. ۲-۲. انکار شاهد اصلی پس از صدور رأی.
- ماده ۱۹۱: جرح و تعدیل شاهد. ۴۴۶.
۴۴۶. ۱. پیشینه قانون گذاری.
۴۴۷. ۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.
۴۴۷. ۱-۲. قابلیت جرح و تعدیل شاهد شرعی.
۴۴۷. ۲-۲. قابل جرح و تعدیل نبودن شاهد غیر شرعی (غیر معتبر).
۴۴۸. ۳. تعریف جرح.
۴۴۹. ۴. تعریف تعدیل.
۴۵۰. ۵. شرایط معدّل (مزکّی) و جارح.
- ماده ۱۹۲: وظیفه قاضی در اعلام حق جرح و تعدیل به طرفین. ۴۵۱.
۴۵۱. ۱. پیشینه قانون گذاری.
۴۵۱. ۲. تبیین مفاد ماده.
۴۵۲. ۳. مستندات فقهی.

۴۵۴	ماده ۱۹۳ : زمان جرح شاهد شرعی
۴۵۴	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۵۴	۲. تبیین مفاد ماده
۴۵۱	۳. مستندات فقهی
۴۵۳	ماده ۱۹۴ : تعدیل شاهد در صورت رد یا جرح
۴۵۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۵۳	۲. تبیین مفاد ماده
۴۵۴	۳. مستندات فقهی
۴۶۰	ماده ۱۹۵ : عدم لزوم ذکر اسباب اثبات جرح یا تعدیل شاهد
۴۶۰	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۶۱	۲. تبیین مفاد ماده
۴۶۱	۳. مستندات فقهی
۴۶۳	ماده ۱۹۶ : بی اعتباری شهود جرح و تعدیل در صورت تعارض جرح و معدّل
۴۶۳	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۶۴	۲. تبیین مفاد ماده
۴۶۵	۳. مستندات فقهی
۴۶۷	ماده ۱۹۷ : بررسی وضعیت شهود
۴۶۷	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۶۸	۲. تبیین مفاد ماده
۴۷۰	ماده ۱۹۸ : رجوع از شهادت شرعی
۴۷۰	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۷۰	۲. تبیین مفاد ماده
۴۷۱	۳. مستندات فقهی
۴۷۲	۱-۳. رجوع از شهادت قبل از صدور حکم

- ۴۷۳ ۲-۳. رجوع از شهادت قبل از اجرای مجازات.
- ۴۷۶ ۳-۳. رجوع از شهادت بعد از اجرای مجازات.
- ۴۷۶ ۳-۴. مسموع نبودن اعاده شهادت پس از رجوع از آن.
- ۴۷۸ ماده ۱۹۹: نصاب شهادت در جرائم مختلف.
- ۴۷۸ ۱. پیشینه قانون گذاری.
- ۴۷۹ ۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.
- ۴۷۹ ۱-۲. قاعده کلی در شهادت بر جرائم.
- ۴۸۰ ۲-۲. نصاب شهادت در اثبات زنا، لواط، تفخیز، مساحقه.
- ۴۸۰ ۱-۲-۲. زنا.
- ۴۸۳ ۲-۲-۲. لواط و تفخیز.
- ۴۸۵ ۲-۲-۳. مساحقه.
- ۴۸۶ ۲-۳. جنایات موجب دیه.
- ۴۸۸ ماده ۲۰۰: لزوم مشاهده حضوری در شهادت بر زنا و لواط.
- ۴۸۸ ۱. پیشینه قانون گذاری.
- ۴۸۹ ۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن.
- ۴۸۹ بخش اول: مستند به مشاهده بودن شهادت بر زنا و لواط.
- ۴۹۰ بخش دوم: مشاهده حضوری جرم ارتكابی.
- ۴۹۵ بخش سوم: اجرای حد قذف بر شهود.
- ۴۹۶ صورت اول: مستند به مشاهده نبودن.
- ۴۹۶ صورت دوم: کمتر بودن از نصاب.
- ۴۹۹ فصل چهارم- سوگند.
- ۵۰۲ ماده ۲۰۱: تعریف سوگند.
- ۵۰۲ ۱. پیشینه قانون گذاری.

۲. تعاریف سوگند ۵۰۲
۳. اهمیت سوگند ۵۰۳
- ماده ۲۰۲: شرایط اداء کننده سوگند ۵۰۵
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۰۵
۲. تبیین مفاد ماده ۵۰۵
۳. مستندات فقهی ۵۰۶
- ماده ۲۰۳: کیفیت ادای سوگند ۵۰۷
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۰۷
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۵۰۸
- ۱- ۲. مطابقت سوگند با قرار دادگاه ۵۰۸
- ۲- ۲. اذن و مطالبه دادگاه برای اقامه سوگند ۵۰۸
- ۳- ۲. نیاز به درخواست مدعی برای اقامه سوگند ۵۰۹
- ۴- ۲. اقامه سوگند نزد قاضی ۵۱۲
- ۵- ۲. مکان ادای سوگند ۵۱۴
- ۶- ۲. لفظ سوگند ۵۱۴
- ۷- ۲. عدم اشتراط عربی بودن ۵۱۶
- ۸- ۲. تغلیظ سوگند ۵۱۷
- ۹- ۲. عدم فرق بین مسلمان و غیر مسلمان ۵۱۹
- دیدگاه اول: همانندی صیغه ی سوگند کافر با مسلمان ۵۱۹
- دیدگاه دوم: جواز قسم دادن کافر به معتقداتش در صورت بازدارندگی بیشتر ۵۱۹
- دیدگاه سوم: جواز ضمیمه کردن معتقدات کافر به نام و ذات خداوند ۵۲۰
- دیدگاه چهارم: ضمیمه کردن لفظی به اسم «الله» در صورت احتمال اراده کافر از لفظ
جلاله «الله» به غیر خدا ۵۲۱
- دیدگاه پنجم: سوگند کفار به اسامی خداوند در دینشان با تغلیظ ۵۲۱

- ۱۰- ۲. سوگند شخص بی دین ۵۲۲
- ماده ۲۰۴: شرایط سوگند ۵۲۳
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۲۳
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۵۲۳
- ۱- ۲. مطابقت سوگند با ادعا ۵۲۳
- ۲- ۲. صریح بودن سوگند و مبهم نبودن ۵۲۴
- ۲- ۳. ادای سوگند از روی قطع و یقین ۵۲۴
- ماده ۲۰۵: اشتراط لفظ در سوگند ۵۲۶
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۲۶
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۵۲۶
- ۱- ۲. اشتراط لفظ در سوگند ۵۲۶
- ۲- ۲. سوگند در صورت تعذر لفظ ۵۲۷
- ماده ۲۰۶: استفاده از مترجم یا متخصص برای کشف مقصود اداء کننده سوگند ۵۲۹
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۲۹
۲. تبیین مفاد ماده ۵۲۹
۳. مستندات فقهی ۵۳۱
- قول اول: اشتراط شرایط شاهد در مترجم ۵۳۱
- قول دوم: شرط بودن عدد و شرط نبودن عدالت در مترجم ۵۳۲
- قول سوم: شرط نبودن عدد و عدالت و کفایت وثاقت مترجم ۵۳۲
- ماده ۲۰۷: تأثیر سوگند فقط نسبت به طرفین دعوی و قائم مقام آنان ۵۳۴
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۳۴
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۵۳۴
۳. تکمله: غیر قابل توکیل بودن سوگند ۵۳۷
- ماده ۲۰۸: عدم جریان سوگند در حدود و تعزیرات ۵۳۸

۵۳۸	۱. پیشینه قانون گذاری
۵۳۹	۲. تبیین مفاد ماده
۵۳۹	۳. مستندات فقهی
	۱- ۳. مستندات جریان سوگند در جرائم علیه تمامیت جسمانی (قصاص و دیات) و ضرر و زیان ناشی از جرائم
۵۳۹	۲- ۳. مستندات عدم جریان سوگند در حدود
۵۴۲	۳- ۳. عدم جریان سوگند در تعزیرات
۵۴۶	ماده ۲۰۹: شاهد به ضمیمه سوگند
۵۴۷	۱. پیشینه قانون گذاری
۵۴۸	۲. تبیین مفاد ماده
۵۴۸	۱- ۲. قلمرو ماده
۵۵۱	۲- ۲. شرایط
۵۵۲	۳- ۲. پیشنهاد
۵۵۳	۳. مستندات فقهی
۵۵۶	ماده ۲۱۰: کشف دروغ بودن یا فاقد شرایط بودن سوگند
۵۵۶	۱. پیشینه قانون گذاری
۵۵۷	۲. تبیین مفاد ماده
۵۵۹	۳. مستندات فقهی
۵۶۱	فصل پنجم- علم قاضی
۵۶۴	ماده ۲۱۱: تعریف علم قاضی
۵۶۴	۱. پیشینه قانون گذاری
۵۶۷	۲. تبیین مفاد ماده
۵۶۷	۱- ۲. تعریف علم قاضی

- ۲-۲. علم حاصل از مستندات بین..... ۵۶۸
- ۲-۳. ذکر قرائن و امارات بین مستند علم به طور صریح در حکم..... ۵۷۰
- ۲-۴. گستره اعتبار علم قاضی..... ۵۷۰
- ۲-۵. علم استنباطی نوعی..... ۵۷۱
- ۲-۶. مصادیق و اسباب موجب علم..... ۵۷۲
- ۲-۷. علم قاضی و ارزش اثباتی نظر کارشناس و آزمایش های پزشکی و غیره..... ۵۷۲
۳. دیدگاه های فقهی در حجیت علم قاضی..... ۵۷۵
- ۱-۳. دیدگاه های فقهی..... ۵۷۶
- دیدگاه اول: جواز حکم طبق علم مطلقاً..... ۵۷۶
- دیدگاه دوم: عدم جواز مطلقاً..... ۵۷۸
- دیدگاه سوم: جواز حکم به علم قاضی در حق الله و عدم جواز آن در حق الناس..... ۵۷۸
- دیدگاه چهارم: جواز حکم به علم قاضی در حق الناس و عدم جواز آن در حق الله..... ۵۷۹
- دیدگاه پنجم: تفصیل بین حدود و غیر حدود..... ۵۷۹
- ۲-۳. ادله حجیت علم قاضی..... ۵۷۹
- دلیل اول: اجماع..... ۵۸۰
- دلیل دوم: قوی تر بودن اعتبار علم از ظن حاصل از شهادت یا اقرار..... ۵۸۰
- دلیل سوم: ظاهر ادله حدود و جرائم دیگر..... ۵۸۱
- دلیل چهارم: استلزام فسق قاضی یا استنکاف از صدور حکم..... ۵۸۱
- دلیل پنجم: آیات دال بر حکم بما انزل الله..... ۵۸۳
- دلیل ششم: آیات دال بر حکم به عدل و قسط و نهی از ظلم..... ۵۸۴
- دلیل هفتم: مرفوعه برقی از امام صادق علیه السلام..... ۵۸۵
- دلیل هشتم: روایت حسین بن خالد از امام صادق علیه السلام..... ۵۸۶
- دلیل نهم: روایت مربوط به شکایت یکی از پیامبران در خصوص قضاوت بدون علم..... ۵۸۷
- دلیل دهم: اقامه حد بر زانی بدون اقرار و بینه..... ۵۸۸

- دلیل یازدهم: قضاوت های امیرالمؤمنین علیه السلام ۵۸۹
- ۳-۳. ادله عدم حجیت علم قاضی ۵۸۹
- دلیل اول: عمل پیامبر صلی الله علیه وآله به ظاهر ۵۹۰
- دلیل دوم: روایاتی که بر حصر قضاوت به بینة و سوگند دلالت دارد ۵۹۰
- دلیل سوم: تهمت ۵۹۲
- ماده ۲۱۲: تعارض علم قاضی با دیگر ادله قانونی ۵۹۳
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۹۳
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۵۹۴
- ۱-۲. تعریف تعارض ۵۹۴
- ۲-۲. منظور از ادله معارض ۵۹۴
- ۲-۳. دلیل حاکم در تعارض ادله ۵۹۵
- ماده ۲۱۳: تعارض سایر ادله با یکدیگر ۵۹۸
۱. پیشینه قانون گذاری ۵۹۸
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۵۹۸
- ۱-۲. تعارض اقرار با شهادت ۵۹۸
- ۲-۲. تعارض اقرار با سوگند و قسامه ۶۰۱
- ۲-۳. تعارض بینة با سوگند و قسامه ۶۰۲

بخش ششم: مسائل متفرقه

- ماده ۲۱۴: استرداد مال به دست آمده از ارتکاب جرم ۶۰۵
۱. پیشینه قانون گذاری ۶۰۵
۲. تبیین مفاد ماده و مستندات فقهی آن ۶۰۶
- ۱-۲. تحصیل مال در اثر ارتکاب جرم ۶۰۶
- ۲-۲. رد مال ۶۰۸

- ۶۱۰ ۳-۲. جبران خسارت وارده.
- ۶۱۱ ۴-۲. نیاز به دادخواست یا عدم نیاز به دادخواست برای رد مال و ضرر و زیان.
- ۶۱۴ ۵-۲. مقدم بودن حقوق مدعیان خصوصی بر دولت در استرداد اموال و خسارات.
- ۶۱۵ ماده ۲۱۵: تعیین تکلیف اشیاء و اموال مرتبط با جرم.
- ۶۱۶ ۱. پیشینه قانون گذاری.
- ۶۱۸ ۲. تبیین مفاد ماده.
- ۶۱۸ ۱-۲. مفهوم شناسی.
- ۶۲۰ ۲-۲. تعیین تکلیف اشیاء و اموال کشف شده از مجرم.
- ۶۲۲ ۳-۲. مفاد تبصره یک (حق شکایت متضرر از قرار بازپرس یا دادستان).
- ۶۲۳ ۴-۲. مفاد تبصره دو (فروش اموال سریع الفساد و پرهزینه).
- ۶۲۵ ماده ۲۱۶: آیین نامه اجرای احکام حدود، قصاص و دیات.
- ۶۲۷ فهرست منابع.

اشاره

این مجموعه در شرح قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با اشاره و اشراف حضرت آیت الله العظمی سید محمود هاشمی شاهرودی توسط گروهی از فضایی که تدوین پیش نویس بخش های حدود و قصاص و دیات لایحه قضایی قانون مجازات اسلامی را بر عهده داشتند نگاشته شده است. آگاهی کامل نویسندگان بر مراحل تکوین و تدوین این قانون در بخش های مذکور و وقوف آنان بر سرگذشت تک تک مواد این قانون از مراحل پیشنهاد اولیه تا تصویب نهایی آن موجب شده تا همه زوایای قابل بحث در شرح هر ماده به دقت بررسی شده و مفهوم الفاظ و قیود هر ماده و مراد و مقصود اصلی آن به روشنی بیان شود و نقاط ابهام و اجمال آن با ایضاح و تبیین مناسب برطرف گردد. علاوه بر این از آنجا که قانون مجازات اسلامی برگرفته از فقه است ذیل شرح هر ماده مستندات فقهی آن نیز آورده شده که نشان دهنده عقبه علمی این قانون در متون فقه امامیه است. در شرح هر ماده به چهار محور اساسی پرداخته شده است: نخست پیشینه قانون گذاری مربوط به آن ماده، دوم شرح مفاد ماده، سوم بیان مستندات و گاه ادله فقهی، چهارم در موارد لزوم نقد ماده و پیشنهاد و اصلاح آن.

متن این مجموعه در بخش های مختلف، با توجه به نوع نگاه و میزان دانش و سبک نگارش نویسندگان، طبعاً متفاوت بوده و این آثار در مراتب یکسانی قرار ندارند؛

از جمله شرح و تبیین مستندات فقهی هر ماده در برخی از بخش‌ها مانند قصاص نفس به تفصیل و با تحلیل فراوان آمده است و در بخش‌های دیگر به اختصار برگزار شده است. با این وصف، همه این مجموعه در پرداختن به چهار محور اساسی مذکور در شرح هر ماده به سیاق منسجمی نگارش یافته است. مسئولیت محتوای مطالب شرح بر عهده نویسندگان است.

با تقدیر از آفرینندگان این اثر، اینک شرح بخش ادله اثبات در امور کیفری قانون مجازات اسلامی تقدیم می‌گردد و مجلدات دیگر نیز متعاقباً انتشار خواهد یافت.

موسسه دایرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام

واحد تدوین فقه جزاء

سید مرتضی تقوی

پیشگفتار

با تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و تحولاتی که این قانون در حقوق کیفری ایران ایجاد کرد لزوم نگارش شرحی مبسوط با عنایت به مباحث فقهی و حقوقی پیرامون مواد، تشریح مبانی و مستندات مواد و تغییر و تحولات آن، احساس می‌گردید. ترجیح این بود که شرح قانون توسط کسانی که در تدوین قانون مجازات اسلامی مسئولیت داشته و در روند تصویب این قانون از تدوین پیش نویس لایحه قانون مجازات اسلامی تا ابلاغ قانون توسط رئیس جمهور حضور مؤثر داشتند به نگارش درآید. در این راستا با عنایت حضرت آیت الله العظمی هاشمی شاهرودی، جمعی از اساتید و پژوهشگران، متکفل تدوین شرح قانون مجازات اسلامی شدند که تاکنون شرح کتاب حدود در دو جلد و شرح بخشی از کتاب قصاص در سه جلد به زیور طبع آراسته شد و با استقبال فضلاء حوزه، حقوقدانان، اساتید، قضات، وکلا و دانشجویان حقوق در مقاطع مختلف مواجه شده است. امروز مفتخریم که شرح مواد «ادله اثبات» این قانون را تقدیم محضر اهل علم می‌کنیم. در نگارش این شرح نیز همانند شروح سابق این مجموعه، سعی شده است حتی المقدور، مطالب مورد نیاز قضات، وکلا، اساتید و دانشجویان حقوق از قبیل سیر قانون گذاری، دلایل تغییرات، تبیین مفاد هر ماده، مبانی و مستندات فقهی قانون عرضه شود و ابهامات احتمالی قانون

توضیح داده شود. ضمن شرح مواد، پژوهش گسترده‌ای در متون فقهی که منابع اولیه تدوین قانون مجازات اسلامی می‌باشند صورت گرفته است و کوشش شده بسیاری از مباحث منابع اصیل فقه امامیه در این شرح بیان شود تا خوانندگان از ارتباط وثیق میان مباحث ادله اثبات قانون مجازات اسلامی با فقه گران قدر شیعه و غنای این منبع گران بها آگاه شوند.

پیش از مطالعه این شرح توجه به نکات ذیل مفید است:

۱. موضوع بند نخست در شرح هر ماده، بررسی پیشینه آن ماده در قوانین گذشته است. در این بند غالباً سابقه تقنینی ماده در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است و در برخی مواد، پیشینه بحث در قانون مدنی، قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ و قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۸۹ بررسی شده است.

۲. در کنار شرح مواد و بیان مستندات فقهی هر ماده، آسیب شناسی مواد نیز مورد توجه قرار گرفته است.

۳. در پاورقی‌های مربوط به مستندات فقهی، جهت اطلاع و تسهیل امر خوانندگان فرهیخته و فقه آشنا، بخش‌هایی از متن عبارات منابع مهم فقهی عیناً ذکر شده است.

۴. مبحث شهادت این کتاب (فصل سوم) را حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد حسینی عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و سایر مباحث را حجت الاسلام و المسلمین حجت الله فتحی استادیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به رشته تحریر در آورده اند.

۵. ارزیابی این اثر را عالی جنابان حجت الاسلام و المسلمین سید مرتضی تقوی، دکتر حسین قشقایی، حجت الاسلام و المسلمین رضا محققیان، دکتر احمد حاجی

ده آبادی به عهده داشته و کنترل منابع توسط حجت الاسلام موسی الرضا مظفری انجام شده است که از همه این عزیزان مراتب قدردانی و تشکر به عمل می آید.

۶. از همه عزیزانی که در تدوین این اثر همکاری داشتند به ویژه از مسئولان محترم و همکاران ارجمند مؤسسه دایرةالمعارف فقه اسلامی و مرکز تحقیقات فقهی حقوقی قوه قضائیه، حجت الاسلام و المسلمین سید مرتضی تقوی، حجت الاسلام و المسلمین رسول مزروعی، حجت الاسلام و المسلمین مسعود امامی، حجت الاسلام و المسلمین علی امینی نژاد، حجت الاسلام و المسلمین دکتر حسینعلی بای، حجت الاسلام و المسلمین نورالله قدرتی، حجت الاسلام و المسلمین حسین دیبا، حجت الاسلام و المسلمین نورالله سلطانی، دکتر علیرضا جمشیدی و حضرات آقایان دکتر سید شهاب الدین لاجوردی، حسین حسن زاده، دکتر غلامرضا آشوری، حمید قبادی فر، محمد اسماعیل بیگی، اکبر آرزومند، مهدی فرجی، محسن سلم آبادی و نادعلی نعمتیان تشکر و قدردانی می شود.

۷. از همه صاحب نظران و اندیشمندان استدعا می شود هرگونه انتقاد و پیشنهادی در خصوص این کتاب را به آدرس ایمیل نگارندگان^۱ ارسال فرمایند تا ان شاءالله در چاپ های بعدی اعمال شود.

حجت الله فتاحی؛ محمد حسینی